

MARTIN ŠRAJER / 23. 2. 2023

Slavnosti sněženek

Jiří Menzel natočil celkem šest filmů podle literárních předloh Bohumila Hrabala. Krátkometrážní *Smrt pana Baltazara* pro povídkový soubor *Perličky na dně* (1965), *Ostře sledované vlaky* (1966), *Skřivánky na niti* (1969), *Postřižiny* (1980), *Slavnosti sněženek* (1983) a *Obsluhoval jsem anglického krále* (2006). S výjimkou toho posledního se na všech scenáristicky podílel sám Hrabal, ve většině si i zahrál epizodní roli.

Menzelovy adaptace, zejména ty z osmdesátých let, se ze strany kritiků a znalců Hrabalova díla setkaly s výtkami, že spisovatelovo vrstevnaté dílo proměňují v banální pásmo lehkého stravitelných bukolických obrazů, v nichž nehrají prim existenciální témata, ale laskavý humor. Toto zploštění, zaměření na dionýsovský rozměr bytí, lze ale z druhé strany vnímat i jako věrný odraz hodnotové orientace normalizační společnosti.

Ladění hrabalovských adaptací navíc odpovídá Menzelově senzibilitě, kterou dobře vystihla jeho explikace k *Ostře sledovaným vlakům*, citovaná ve filmařových pamětech *Rozmarná léta* (Praha: Slovart 2013, s. 147), kde mimo jiné píše „Každý z nás ví, že život je krutý a smutný. Je zbytečné to ukazovat ještě ve filmu. Prokažme svou statečnost tím, že se zlu dokážeme smát. V tom smíchu nehledejme cynismus, ale usmíření.“

V první polovině sedmdesátých let vycházely Hrabalovy knihy hlavně v samizdatu, například v edici Petlice, kterou v roce 1972 založil Ludvík Vaculík. Teprve roku 1976, po spisovatelovu tendenčním rozhovoru pro týdeník *Tvorba*, v němž Hrabal mj. pochválil závěry XIV. sjezdu KSČ, začala být jeho literární produkce opět oficiálně vydávána, byť šlo zprvu převážně o výběry povídek. Navíc se musel podřizovat normalizační cenzuře.

Slavnosti sněženek poprvé vyšly v listopadu 1978 v edici Malá žatva nakladatelství Československý spisovatel. Hrabal knihu koncipoval jako koláž portrétů skutečných obyvatel chatové osady ve středočeském Kersku, kam sám unikal před velkoměstským ruchem. Oproti původnímu strojopisu z roku 1975 došlo k mnoha úpravám, několik povídek bylo na příkaz cenzury vyřazeno. Necenzurovaná verze vyšla teprve v rámci Sebraných spisů Bohumila Hrabala v Pražské imaginaci v roce 1993.

Film sestává z motivů převzatých z vícero povídek. Osu vyprávění tvoří děj povídky Hostina. Mnoho dalších motivů bylo převzato z povídky Leli. Za centrum dění ve filmu stejně jako v Hostině slouží pivnice Hájenka, kde se dennodenně scházejí sezónní rekreanti i kerští starousedlíci. Poklidný život obce, kde se až na drobné sousedské a partnerské neshody nic moc neděje, naruší až groteskní hon na kance a následný spor myslivců ze dvou sousedních vesnic, komu by měla připadnout trofej.

Podle vzpomínek Jiřího Menzela se vedení Čs. státního filmu kvůli vysokým nákladům zdráhalo zfilmovat již hotový scénář k *Postřižinám*. Narychlo proto s Hrabalem jako náhradu připravili ke zfilmování *Slavnosti*. Ani s nimi ale u ústředního ředitele Jiřího Purše nepochodili: „A když byl ten scénář hotovej, tak se toho lekli a řekli, že radši ty *Postřižiny*. Takže jsem je natočil a až teprve když měly *Postřižiny* velký úspěch, tak honem, honem že musí být zase další Hrabal“, vzpomíná Menzel.^[1]

Film se natáčel od srpna do listopadu roku 1983 jednak přímo v Kersku, se zapojením tamějších neherců, jednak v pražských ateliérech. Scénu s divočákem natočil Menzel s kameramanem Jiřím Macákem na návsi obce Sluštice nedaleko Říčan. Při obsazování herců se Menzel spoléhal na interprety, kteří se mu osvědčili při dřívější spolupráci, třeba na *Postřižinách*.

Do role provozovatele hostince Ládi Nováka tak obsadil Jiřího Schmitzera, Jaromíru Hanzlíkovi nabídl roli Leliho. Filmový Leli vznikl spojením figur z dvou knižních povídek. Stejně se rodily i další postavy, které v sobě často slučují povahové vlastnosti a rysy hned několika knižních předobrazů.

Nejvýraznější part byl svěřen Rudolfu Hrušínskému, jehož pan Franc, propojující většinu epizod, vychází z povídky Mazánkův zázrak. Vedle známých herců se ve *Slavnostech* mihnou i Menzelovi režisérští kolegové Jiří Krejčík (Karel) a František Vláčil (starý myslivec). Bohumil Hrabal si stříhl roličku muže vynášejícího žumpu.

Malou dramatičnost zápletky vyvažují anekdotické scény inspirované němými filmovými groteskami, prvky komunální satiry, nechávající vyniknout malost a provincialismus postav, ale také tragické, sentimentální vyústění. Pakliže Hrabal v reportáži z natáčení mluvil o „zraňující baladě ze současnosti“, příp. „tragické komedii, která má svůj nadtext i podtext“, popisoval spíše ideální, nakonec nenaplněnou vizi díla.[2]

Tonální i myšlenkovou nevyrovnanost filmu, který podle kritiků kličkuje mezi novovlnovými formálními experimenty a nostalgickou lidovou komedií, dával Menzel za vinu ve spěchu vznikajícímu scénáři.[3] Ve snaze narychlo rehabilitovat Hrabala pro film podle něj literární podklad nebyl dotažený stejně jako například u *Ostře sledovaných vlaků* nebo *Skřivánků na niti*. U diváků se nicméně *Slavnosti* těšily a dodnes těší velké oblibě a stále jsou z nich citovány celé scény i jednotlivé, zlidovělé repliky, například „To zas bude v álejích nablito“.

Slavnosti sněženek (Československo 1983), režie: Jiří Menzel, scénář: Bohumil Hrabal, Jiří Menzel, kamera: Jiří Macák, hudba: Jiří Šust, hrají: Rudolf Hrušínský, Jaromír Hanzlík, Josef Somr, Petr Čepek, Miloslav Štibich, Petr Brukner, Rudolf Hrušínský ml., Eugen Jegorov a další. Filmové studio Barrandov, 83 min.

Poznámky:

[1] Eva Strusková, Základem komedie je rychlé tempo. Rozhovor s Jiřím Menzelem o filmu *Postřižiny* [online]. *Filmový přehled*, 2020 [cit. 13. 1. 2020]: <https://www.filmovyprehled.cz/cs/revue/detail/zakladem-komedie-je-rychle-tempo-rozhovor-s-jirim-menzelem-o-filmu-postriziny>

[2] Helena Hejčová, *Slavnosti sněženek*. *Kino*, č. 38 (31. 1.), 1984, s. 9.

[3] Eva Strusková, Základem komedie je rychlé tempo. Rozhovor s Jiřím Menzelem o filmu *Postřižiny*. *Filmový přehled*, 2020 [cit. 13. 1. 2020]: <https://www.filmovyprehled.cz/cs/revue/detail/zakladem-komedie-je-rychle-tempo-rozhovor-s-jirim-menzelem-o-filmu-postriziny>